

УДК 811.161.2'373.2

ОЙКОНІМІЯ УКРАЇНИ XVIII–XX СТ. З РОДОВИМ НАЛЕЖНОСТІ

Зоряна КУПЧИНСЬКА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: kupchynska@gmail.com*

У статті здійснено аналіз ойконімів України, які містять антропоніми (прізвища) у родовому належності. Genetivus possessivus для українських географічних назв не є характерним, однак у кінці XVIII ст. загальномова тенденція частково проявилася на рівні ойконімії і тривала до середини XX ст. Родовий належності репрезентований на сучасному етапі в мікротопонімії.

Ключові слова: родовий належності, ойконімія, посесивні назви.

Як універсальне явище у мові посесивність є семантичною категорією, що інтерпретує широкий спектр відношення володіння і належності. Поле посесивності охоплює систему взаємодіючих засобів мови, що виражають варіанти присвійних відношень [10, с. 99]. В граматиці традиційно розглядають конкретні категорії, які називаються посесивними: посесивні генитив і датив, присвійні займенники та прикметники [8, с. 171; 11, с. 233–239]. Ойконімна система України репрезентує в основному посесивні назви, які сформувалися на базі сполучення присвійного прикметника та іменника. Процес субстантивзації зумовив появу великого масиву посесивів на **-jь, *-inь, *-ovь/-evь* на території України. Крім цього, належність географічного об'єкта виражали й інші типи ойконімів: назви на **-івка** (Семенівка), **-щина** (Яковенщина), **-иха** (Романиха), **-івці** (Марківці), **-инці** (Кузьминці), **-иця** (Іваниця) та ін. Що ж до родового належності, то така граматична реалізація присвійності для української ойконімії не характерна, очевидно, через те, що в граматиці genetivus possessivus розглядають як синтаксичну конструкцію, в якій форма родового відмінка вказує на особу, якій щось належить [14, с. 194; 1, с. 391; 5, с. 156–157], а географічні назви здебільшого співвідносяться з окремо взятими лексемами, а не з підрядними словосполученнями. Однак genetivus possessivus був актуальний на загальномовному рівні, і це синтаксичне явище поширилося і на ойконімний. Цьому сприяли ще й інші чинники: інтралінгвальні та екстралінгвальні. У слов'янських мовах прикметник як атрибут вживався значно частіше, ніж в інших індоєвропейських мовах. В сучасних слов'янських мовах сполучення з прикметниками замінювалися конструкціями з іменниками в родовому, орудному, давальному та інших відмінках з прийменниками чи без них. Ці зміни в слов'янських мовах відбулися по-різному і в різний час. Що стосується значення належності, то в далекому минулому воно переважно виражалось присвійними прикметниками. В українській мові, як і в російській, наприклад, на сучасному етапі присвійний прикметник може замінятися родовим належності [2, с. 99].

© Купчинська Зоряна, 2012

відбуватиметься у тому випадку, коли це стосується назв істот, яким належить предмет [13, с. 315; 4, с. 186–187]. Присвійні прикметники, будучи іменними, поступово втрачали зв'язок із займенниковими прикметниками, які переважали у системі словозміни, а це сприяло тому, що присвійні прикметники опинилися на периферії функціонування. А для вираження посесивності в мові активізуються інші граматичні можливості, зокрема родовий належності. Такий перерозподіл у загальній категорії посесивності відбувся, очевидно, ще й тому, що власні імена людей ставали багатокомпонентними, а це призводило до неточностей в означенні осіб, що не допускалося в тих випадках, коли йшла мова про приватну власність. Саме родовий належності забезпечував цю точність. *Genetivus possessivus*: 1) вільно входить в граматичні зв'язки з іншими словами, а тому зумовлює точність; 2) передає кількість власників, що не забезпечується присвійним прикметником; 3) утворюється від усіх іменників, в тому числі і від субстантивованих прикметників, що не є характерним для присвійного прикметника [3, с. 126–127]. Саме те, що родовий належності формувався від субстантивованих прикметників, зумовило перехід цієї граматичної категорії на рівень онімії, зокрема топонімії. Ойконімна система України таке загальнономвне явище засвоїла дещо пізніше. Тими субстантивованими прикметниками були прізвища в основному на **-ський**, більшість яких спочатку творилися від назв поселень, а потім ці прізвища у формі родового відмінка вказували на власність носія цього оніма.

В українській ойконімії зафіксовано родовий належності чоловічого, жіночого родів і форми множини. Важливим є те, що об'єкти, номіновані прізвищами жінок, чоловіків в родовому належності є невеликі, це в основному хутори, присілки, фільварки тощо, а в окремих джерелах не зазначено типу поселення. Сьогодні такі об'єкти кваліфікуємо як мікротопоніми, однак на рівні кінця XVIII – початку XIX ст. це були в першу чергу поселення, тому їх зараховуємо до географічних назв – ойконімів. Серед *genetivus possessivus* ойконімів, в основі яких є прізвища, виділяємо кілька підгруп:

– Прізвище чоловіка чи жінки в родовому відмінку. Таких назв виявлено найбільше (приблизно 700 одиниць): *Борзенскаго, х.; Роменський пов.; 1799–1801 [7, с. 159]; Дрижевскаго, х.; Роменський пов.; 1799–1801 [7, с. 159]; Жуковскаго, х.; Роменський пов.; 1799–1801 [7, с. 160]; Прохоровской; Золотоніський пов.; 1787 [6, с. 269]; Рабовицинской; Переяславський пов.; 1787 [6, с. 269]; Вязовской, х.; Лубенський пов.; 1799–1801 [7, с. 166]; Галатовской, х.; Ніжинський пов.; 1799–1801 [7, с. 136]; Богачанской; Голтвянський пов., 1787 [6, с. 241]; Зайцевських; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 132]; Лосських; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 80]; Пискорських; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 112]; Якубовських; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 98]; Домбровських; Єлисаветградський уїзд; 1917 [9, с. 215]; Іодковських; Єлисаветградський уїзд; 1917 [9, с. 192]; Бойкових; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 75]; Васильевых; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 116]; Глазовых; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 104]; Игнатченковых; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 105]; Ирликовых; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 69]; Калашиниковых; Херсонський уїзд; 1917 [9, с. 100].*

Трапляються засвідчення того, що родовий належності фігурує як паралель до ойконіма на **-ьскъ*: *Середовскій (Середовской); Козелецький пов.; 1799–1801 [7, 135]*. Нам не відомо, яким шляхом сформувалися такі ойконіми: чи прізвище власника дало назву поселенню, чи сам ойконім ліг в основу прізвища. Кожна конкретна назва вимагає свого дослідження, адже в історичних джерелах маємо засвідчені обидва шляхи утворення ойконіма. Зважаючи на пізній період фіксації такої назви, думаємо, що її слід кваліфікувати як відантропонімну. Сюди зараховуємо і такі: *Ивахницькій, х.; Лубенський пов.; 1799–1801 [7, с. 167]; Ивахницькой, х.; Лубенський пов.; 1799–1801 [7, с. 166]; Кандибовской х.; Золотоніський пов.; 1787 [6, с. 252]; Куцевской; Золотоніський пов.; 1787 [6, с. 256]; Куцовскій; Козелецький пов.; 1799–1801 [7, с. 135]; Ковтуновскій, х.; Прилуцький пов.; 1799–1801 [7, с. 157]; Ковтуновской, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 168]; Ковтуновской, х.; Ніжинський пов.; 1799–1801 [7, с. 136]; Ковтуновской, х.; Переяславський пов.; 1799–1801 [7, с. 154]*.

Виявлено і такі споріднені назви, які викликають певні труднощі в ідентифікації населених пунктів: *Иржавской; Хорольський пов.; 1787 [6, с. 251]; Иржавских; Хорольський пов.; 1787 [6, с. 251]; Иржавских; Хорольський пов.; 1787 [6, с. 251]*.

– Прізвище в родовому відмінку та ім'я або ініціали. Уточнення іменем або ініціалами забезпечувало в першу чергу юридичну сторону власності на об'єкт. Ці назви в основному належали до першої чверті ХХ ст., але є і з кінця ХVIII ст.: *Андрієвскаго М.Е.; Херсонський уѣзд, 1917 [9, с. 123]; Андрієвскаго М.Е.; Херсонський уѣзд, 1917 [9, с. 123]; Высоцкаго Т.М.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 36]; Галитовскаго И.Л.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 44]; Нерубасскаго И.Т.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 40]; Селецкаго И.Е.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 6]; Спиваковскаго Л.А.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 16, 34]; Счастливцекаго Э.П.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 43]; Толчинскаго Я.Л.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 16]; Чижевскаго И.К.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 30]; Шамановскаго (б. Миллера); Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 39]; Шпаковскаго Н.И.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 25]; Яновской Е.П.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 25]; Бугайцова П.Г., х.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 9]; Бугайцова Э.Х., х.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 9]; Булгакова И.В.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 39]; Ганчблова С.Н.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 28]; Крахмалева С.И.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 29]; Онейцова Я.Л.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 11]; Хомутова П.Ф.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 26]; Хрусталева Н.Н.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 25]; Плетнева Е.Г.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 45]; Сербулова О.О.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 27]; Степанова М.В.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 27]; Яковлева Ф.М.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 20]; Бредихина В.И.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 13]; Юрицына П.П.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 46]; Супоевской Тамары, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 167]; Величковской А.Я.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 29]; Мерзляковой О.Н.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 24]; Чижовой С.Д.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 46]; Бродовской Н.К.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 15]; Яголковской А.П.; Александрійський уѣзд; 1917 [9, с. 6]. Цікавим є те,*

що серед цих назв чимало і тих, які утворилися від посесивних антропонімів (прізвищ) на **-ин, -ов**.

– Прізвище у родовому відмінку і уточнення якісним прикметником або порядковим числівником. Додаткова атрибуція прикметником чи порядковим числівником характерна для географічних назв України, вона поширилася і на назви *genetivus possessivus*. Засвідчено повні опозиційні пари (*Семеновской Великой, х.; Конопотський пов.; 1799–1801 [7, с. 153]; Семеновской Малой, х.; Конопотський пов.; 1799–1801 [7, с. 153]*) і неповні опозиційні пари (*Иваховской другой, х.; Конопотський пов.; 1799–1801 [7, с. 153]; Иваховской, х.; Конопотський пов.; 1799–1801 [7, с. 153]; Хотѣвской Старой, х.; Новгород-Сіверський пов.; 1799–1801 [7, с. 141]; Старой Бороховичевской; Миргородський пов.; 1787 [6, с. 273]*).

– Прізвище і уточнення за різними параметрами. Конкретизація відбувається у тому випадку, коли географічні об'єкти належать одній особі (або різним особам з однаковим прізвищем) і належать до одного повіту. Якщо ж об'єкти – в різних повітах, то уточнення нема: *Коврайской при лѣсѣ, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 168]; Коврайской Степной, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 168]; Коврайской, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 168]; Климовичевской Лісної; Козелецький пов.; 1787 [6, с. 252]; Климовичевской Степной; Козелецький пов.; 1787 [6, с. 252]; Згарской за рѣчкою Згарою, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 167]; Згарской при Богославицѣ, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 167]; Згарской при Лукѣ, х.; Золотоніський пов.; 1799–1801 [7, с. 167]*.

Засвідчено кілька географічних назв, у яких конкретизація відбувається незалежно від того, чи прізвище повторюється: *Роцеховскаго над Мужевою долиною, х.; Зіньківський пов.; 1799–1801 [7, с. 182]; Вродливецевской на Оснягахъ, х.; Зіньківський пов.; 1799–1801 [7, с. 183]; Боровицкой при Глибокомъ озерѣ, х.; Кременчуцький пов.; 1799–1801 [7, с. 174]; Карпѣвской при Дубовичахъ, х.; Глухівський пов.; 1799–1801 [7, с. 151]; Матвеевской при Саковской Долині; Голтвянський пов.; 1787 [6, с. 259]*. Ця група назв представлена в основному назвами жіночого роду.

– Прізвище і стара\попередня\паралельна назва населеного пункту. Подвійні назви географічних об'єктів – цікаве явище в ономастиці, яке свідчить про те, що назвотворення залежить від суспільно-історичних умов. Усі зафіксовані ойконіми без родового належності, очевидно, появилися значно раніше і лише перерозподіл майна зумовив конкретизацію цих поселень генетивом прізвища чоловіка чи жінки, яким почав належати саме цей географічний об'єкт з цією назвою: *Головиниъ Галчинской, х.; Роменський пов.; 1799–1801 [7, с. 159]; Марьино Троиницкой, х.; Кременчуцький пов.; 1799–1801 [7, с. 175]; Комаровской Безбородкинъ, х.; Переяславський пов.; 1799–1801 [7, с. 154]; Чернуской Пустиньки, х.; Пирятинський пов.; 1799–1801 [7, с. 163]; Павленковскій Галецкой, х.; Роменський пов.; 1799–1801 [7, с. 158]; Степной Лизогубовской, х.; Ніжинський пов.; 1799–1801 [7, с. 136]; Бочковской (Писаривщина); Лубенський пов.; 1787 [6, с. 241]; Корауховской (Долина), х.; Полтавський пов.; 1799–1801 [7, с. 179]; Катилевской (Григорьевка), х.; Кременчуцький пов.; 1799–*

1801 [7, с. 176]. Спостерігаємо і такий факт, що різні села належали різним особам з однієї родини, відповідно було уточнення родовим належності: *Слѣпородской Пасютовщина, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 163]; *Слѣпородской Березовщина, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 163]; *Слѣпородській Кирьяковъ, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 162].

– Прізвище і різновид об'єкта (натурогенного чи антропогенного характеру). У таких складених назвах категорично не можемо стверджувати, що другий компонент назви не був попередньо самостійним ойконімом, який розширився родовим належності від прізвища власнив, бо чимало таких як Хутір [12, № 243], Холм (*Селѣм* [15, с. 29–30]), Байрак [12, № 395, 402, 412, 426], Рудня (в Адміністративно-територіальний поділі України за 1946 рік є двадцять п'ять засвідчень такої назви) побутують в ойконімому просторі України і Славії загалом. Але це в основному стосується натурогенних реалій: *Грунька Богачевских, х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 183]; *Софійської Холмъ, х.*; *Новгород-Сіверський пов.*; 1799–1801 [7, с. 140]; *Байракъ Коломійцевской, х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 183]; *Байракъ Дубинной Сидоренка, х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 183]; *Чамаровской Яръ, х.*; *Полтавський пов.*; 1799–1801 [7, с. 180]; *Рудня Покорской, д.*; *Стародубський пов.*; 1799–1801 [7, с. 144]; *Горки Скопцовой; Херсонський уѣзд*; 1917 [9, с. 8]; *Верхъ Яровской, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 162]; *Каменской Хуторъ, с.*; *Новгород-Сіверський пов.*; 1799–1801 [7, с. 141]; *Приборской Заводъ, х.*; *Новгород-Сіверський пов.*; 1799–1801 [7, с. 141]; *Гетманской Шинокъ, х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 182]; *Гориковской Грунтъ, х.*; *Полтавський пов.*; 1799–1801 [7, с. 180]; *Заводъ Сидоренковской, х.*; *Полтавський пов.*; 1799–1801 [7, с. 180]; *Лукомской Рогъ, х.*; *Хорольський пов.*; 1799–1801 [7, с. 170]; *Саловской долины, х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 184]; *Пріютъ Христофоровой; Херсонський уѣзд*; 1917 [9, с. 114]; *Почеки Химовской, х.*; *Ніжинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 136]; *Скитокъ Преображенской, х.*; *Гадяцький пов.*; 1799–1801 [7, с. 160].

Особливий інтерес викликають ойконіми, в яких є форма родового належності жіночого роду. Це зумовлено тим, що на рівні онімії яскраво проявляється роль жінки в суспільстві періоду XVIII–XIX ст. У цей час приватно-власницькі інтереси жінки не тільки оформляються юридично, але й закріплюються на онімному рівні. Тому виділяємо значний пласт назв, в яких є:

– Прізвище жінки і уточнення за прізвищем чоловіка, батька, матері, родини. Такі назви в основному належать до кінця XVIII ст. Причиною появи таких назв – усунення юридично-майнових проблем у зв'язку з тим, що може бути кілька носіїв жіночої статі з однаковим прізвищем: *Иржавской Требынской, х.*; *Золотоніський пов.*; 1799–1801 [7, с. 169]; *Балаклеїцьовской Чевелганской, х.*; *Золотоніський пов.*; 1799–1801 [7, с. 169]; *Прасоловской (Сержавской), х.*; *Конотопський пов.*; 1799–1801 [7, с. 152]; *Прасоловской (Сержавской), х.*; *Конотопський пов.*; 1799–1801 [7, с. 152]; *Мировской (или Крисковской), х.*; *Новгород-Сіверський пов.*; 1799–1801 [7, с. 139]; *Пустовойтовской Оперовской, х.*; *Сосницький пов.*; 1799–1801 [7, с. 139]; *Слѣпородской Остроградской, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 163]; *Александрійської (Дмитровской), х.*

Стародубський пов.; 1799–1801 [7, с. 144]; *Закругликовской (Даниловской), х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 181]; *Клищаровской (Кибалницької), х.*; *Полтавський пов.*; 1799–1801 [7, с. 179].

Уточнення могло оформлятися також родовим належності чоловічого роду в препозиції (*Лекариша Галчинської, х.*; *Роменський пов.*; 1799–1801 [7, с. 160]; *Миклашевського Галчинської, х.*; *Роменський пов.*; 1799–1801 [7, с. 159]; *Косаровського Галчинської, х.*; *Роменський пов.*; 1799–1801 [7, с. 159]; *Лекариша Галчинської, х.*; *Роменський пов.*; 1799–1801 [7, с. 160]; *Миклашевського Галчинської, х.*; *Роменський пов.*; 1799–1801 [7, с. 159]; *Савича Галчинської, х.*; *Роменський пов.*; 1799–1801 [7, с. 159]; *Стаховича Галчинської, х.*; *Роменський пов.*; 1799–1801 [7, с. 159]) і постпозиції (*Гужовської Романовського, х.*; *Ніжинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 137]; *Пологовської Ограновича, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 163]; *Булановської Воскобойникова, х.*; *Полтавський пов.*; 1799–1801 [7, с. 178]; *Булановської Синіюга, х.*; *Полтавський пов.*; 1799–1801 [7, с. 178]; *Булановської Старицького, х.*; *Полтавський пов.*; 1799–1801 [7, с. 178]; *Голтвянської Тимченка, х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 182]; *Задовжинської Волошина, х.*; *Кременчуцький пов.*; 1799–1801 [7, с. 175]; *Кагамлицької Потоцького, х.*; *Кременчуцький пов.*; 1799–1801 [7, с. 175]; *Дурн'євської Юркевича, х.*; *Кременчуцький пов.*; 1799–1801 [7, с. 174]).

Засвідчено географічні назви, у яких є конкретизація задля уникнення омонімії, яка могла б призвести до юридичних непорозумінь: *Журавської Гриневичевської, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 164]; *Журавської, х.*; *Пирятинський пов.*; 1799–1801 [7, с. 164]. Виявлено лише одну назву, де є уточнення належності до родини/сім'ї: *Човнової Бородаєвських, х.*; *Зіньківський пов.*; 1799–1801 [7, с. 182].

На сучасному етапі родовий належності спостерігаємо в мікротопонімії (*Магазин Микольці (с. Мальчиці Яворівського р-ну Льв. обл.)*; *Двір Хомових с. Воля-Добростанська Яворівського р-ну Льв. обл.)*; *Яма Олексиного (с. Кам'янка Сколівського р-ну Льв. обл.)*, *Гора Шабатовського (с. Дідилів Кам'янка-Бузького р-ну Льв. обл.)*, *Галява Матковського (с. Шишківці Бродівського р-ну Льв. обл.)*, *(поле) Вуйни (с. Гутисько-Турянське Буського р-ну Льв. обл.)*, *Вулиця Стаха (с. Карів Сокальського р-ну Льв. обл.)*, *(вулиця) Войтовича (с. Бордуляки Бродівського р-ну Льв. обл.)*, *ліси: Вовчий Горб Вільчинського, Вовчий Горб Зільбертівського, Вовчий Горб Мартича, Вовчий Горб Пільця (біля м. Турки Льв. обл.)*, *Яр Яблінського, Урочище Сухого (с.мт. Підбуж Дрогобицького р-ну Льв. обл.)*, *Тартак Ліхмана (м. Доброміль Льв. обл.)*, *(двір) Мулера (с. Конів Старосамбірського р-ну Льв. обл.)*, *Прогінь Рузино (с. Мишанець Старосамбірського р-ну Льв. обл.)*. Для номінації дрібних об'єктів родовий належності використовується і сьогодні, однак відсоток таких назв, наприклад, у Львівській області, за попередніми спостереженнями невеликий.

Genetivus possessivus на загальнономовному рівні в окремих випадках замінив присвійні прикметники. Перерозподіл у категорії посесивності відбувся у всіх слов'янських мовах, він повпливав і на формування онімної системи. Родовий належності спорадично витіснив типові для слов'янської ойконімії присвійні назви з суфіксами **-jь*, **-inь*, **-ovь/-evь*, які на період XVIII–XX ст. уже втратили здатність

формуватися за первинною схемою через стадію субстантивації. У цей період вони вже творилися формально, за аналогією. Таким чином посесивність компенсувалася заміною ад'єктивної конструкції на субстантивну, цьому сприяло й те, що антропоніми (переважно прізвищеві назви) мали прикметникове походження, відповідно ойконім уже не міг формуватися традиційним для української ойконімної системи шляхом. Були ще і дуже вагомими позамовні чинники: приватна власність на землю закріплювалася не лише юридично, але і на онімному рівні, нагадуючи оточуючим прізвища тих, кому належить село, хутір, присілок тощо. Великим виявився масив ойконімів, у яких фігурує прізвища жінок у родовому належності, у цьому теж проявляється соціально-економічний запит суспільства щодо ваги жінки у розподілі маєтностей у цей історичний період. Сьогодні ойконімів з родовим належності фактично нема, хіба залишилися мотиваційно здеформованими окремі з них серед назв на *-и\і*, наприклад, Леськи (Київська обл. [12, № 1876] < назва родини Леська, але може бути і така мотивація: село (кого?) Леськи. Такі ойконіми потребують детального опрацювання щодо їх мотиваційної бази. Genetivus possessivus в топонімії на сучасному етапі функціонує тільки на мікротопонімному рівні, це пояснюється в першу чергу тим, що назви мікрооб'єктів дуже близькі до апелятивів, і тому в мікротопонімії відбита загальнономовна тенденція щодо родового належності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
2. *Виднес М.* О некоторых изменениях в позиции выражения принадлежности в русском языке XVIII–XIX вв. / М. Виднес // Вопросы языкознания. – 1958. – № 5. – С. 99–101.
3. *Зверев А. Д.* Словообразование в современных восточнославянских языках / А. Д. Зверев. – М. : Высшая школа, 1981. – 208 с.
4. Исследования по синтаксису старославянского языка. – Прага : Издательство Чехословацкой Академии наук, 1963. – 380 с.
5. *Курило О.* Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К. : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 304 с.
6. Описи Київського намісництва 70–80 років XVIII ст. – К. : Наукова думка, 1989. – 392 с.
7. Описи Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст. – К. : Наукова думка, 1997. – 326 с.
8. *Писаркова К.* Посесивность как грамматическая проблема (на примере польского языка) / К. Писаркова // Грамматическое описание славянских языков. Концепции и методы. – М. : Наука, 1974. – С. 171–176.
9. Списокъ населенныхъ мѣстъ Херсонской губерніи (по даннымъ Всероссийской сел.-хоз. переписи 1916 г.). Издание Херсонской Губернской Земской Управы. – Александрія, 1917. – 378 с.

10. Теория функциональной грамматики. Локативность. Бытийность. Посесивность. Обусловленность. – Санкт-Петербург : Наука, 1996. – 230 с.
11. Торчинський М. Н. Посесивність як ономастична категорія (на матеріалі назв поселень Південно-Західного Поділля) / М. М. Торчинський // Вісник Уманського педуніверситету. Філологія (мовознавство). – К. : Знання України, 2004. – С. 233–239.
12. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. – К., 1947. – 1062 с.
13. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов – Л. : Государственное учебно-педагогическое издательство Наркомпроса РСФСР, 1941. – 620 с.
14. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego / Pod redakcją Kazimierza Polańskiego. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 2003. – 732 s.
15. Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany. T. II. / Pod redakcją Kazimierza Rymuta. – Kraków, 1997. – 520 s.

Стаття надійшла до редколегії 27.10.2011

Прийнята до друку 30.11.2011

18–20 C. PLACE NAMES OF UKRAINE IN GENETIVUS POSSESSIVUS

Zorjana KUPCHYNSKA

*The Ivan Franko National University of L'viv,
Department of Ukrainian Language,
1, Universytetska str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: kupchynska@gmail.com*

The article deals with the analysis concerning Ukraine's place names containing family names in genetivus possessivus. The latter is not characteristic of Ukrainian geographical names, though at the end of the 18-th c. general linguistic tendency partly revealed itself at the level of place naming and lasted till the middle of the 20-th c. Genetivus possessivus represented in modern stage of microtoponymy.

Key words: genetivus possessivus, place names, possessive names.

ОЙКОНИМИЯ УКРАИНЫ XVIII–XX СТ. С РОДИТЕЛЬНЫМ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ**Зоряна КУПЧИНСКАЯ**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинского языка,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000,
e-mail: kupchynska@gmail.com*

В статье проанализировано ойконимы Украины, в которых засвидетельствованы антропонимы в родительном принадлежности. Genetivus possessivus для украинских географических названий не характерный, однако в конце XVIII ст. общеязыковая тенденция частично отобразилась на уровне ойконимии и просуществовала до середины XX ст. Родительный принадлежности репрезентован на современном этапе в микропонимии.

Ключевые слова: родительный принадлежности, ойконимия, посессивные названия.